

Цветко УЗУНОСКИ

БЕЛЕШКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА И СОЦИЈАЛНО-ОСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

Продолжение од бр. 1, 1977 год.

III

ОПРЕДЕЛБАТА НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗА РАМНОПРАВНА ЗАЕДНИЦА СО НАРОДИТЕ НА ЈУГОСЛАВИЈА

Зошто македонските комунисти, односно македонскиот народ во Втората светска војна се определи за заедничка борба и за рамноправна заедница со народите и народностите на Југославија а не со бугарскиот или со грчкиот народ, под чии држави исто така живее македонски народ?

„Денес кога во цел свет кипи голема борба и силите во неа се јасно распределени јасно е каде е местото на македонскиот народ. . . . . Во сите земји кои се покорени од Хитлера денеска зрее антифашистичката народна револуција и борбата се развива се повеќе. Примерите и победите на Српските, Хрватските, Словеначките, Босанските и Црногорските и Македонските партизани го докажуваат тоа. Антифашистичката народна револуција е општа перспектива пред која се најдуват сите народи покорени од фашизмот. Оваа револуција ќе ги реши прашањата за национално определување и ослободување, слобода за најшироките маси, прашањето за народната власт и уништување на сите фашиски и реакционерни заостатоци. . . . . Пред една таква перспектива национално ослободителната борба на македонскиот народ добива денеска нови можности. . . . .“ (Цитат од документот на Привремениот ПК на КПЈ за Македонија испратен до сите партиски организации на Македонија во врска со 39 годишнината на Илинденското востание^{30a}).

^{30a}) „Извори на ослободителната војна и револуција во Македонија 1941—1945“, Том I, кн. I, изд. ИНИ Скопје, март 1968 година, документ. бр. 40, с. 242 пасус последен.

Решавањето на националното и социјалното прашање на македонскиот народ во Втората светска војна не можеше да се решава врз база на моменталната „практична целисходност“ како што тоа го објаснуваше Коминтерната, ни врз база на крвна сродност, зашто тоа иако е значајно не е битно. Не смееше да се решава ни врз основа на окупаторските или версајските граници на Македонија, зашто тоа значеше признавање поделбата и распарченоста на Македонија. Македонското прашање не смееше и не можеше да се решава ни врз база на слепо потчинување на македонските комунисти на партиската дисциплина независно од тоа каков став имаше оваа или онаа Партија по македонското прашање. Тоа не можеше да се решава ни врз база на сфаќањата дека со победата на народно-демократската, односно социјалистичката револуција, автоматски се решава и националното прашање, односно дека во социјализмот не е важно националното прашање, туку важно е само чисто класното.

Македонското прашање мораше да се решава, пред сè: *врз база на националниот и социјалниот интерес на работничката класа, односно на македонскиот народ и на народностите од сите делови на Македонија и на неговото право на самоопределување до отцепување и обединување, како и врз база на правото на македонскиот народ да се обединува со други народи; врз база на интересот на демократскиот и прогресивниот развој на Балканот, односно на интересот на Народноослободителната и антифашистичката борба и револуцијата на балканските народи; и врз база на интересот на победата на антифашистичката борба, односно на Ослободителната војна на Сојузниците над фашизмот.*

Четири фактори влијаеја решавачки врз определбата на македонскиот народ и на народностите во Втората светска војна.

Прво. Сознанието на македонскиот народ дека заедничкото на народите и народностите на Југославија врз доброволна основа и на рамноправни национални и социјалистички односи е од заеднички интерес за секој народ и народност во Југославија. А буржоазијата во Југославија е неспособна и немоќна да владее. И, таа сè повеќе и потворено станува анационална, експлоататорска и непријател не само на работничката класа и не само на македонскиот народ, туку и на сите народи и народности на Југославија. Ова стана особено јасно во последните години пред војната кога фашистичката агресија над Југославија стана очигледна и неизбежна. А особено стана јасно во априлската војна и веднаш по окупацијата, кога таа поради својот класен интерес срамно ги издаде народите на Југославија и стана отворен соработник на окупаторите.

Југославија, односно создавањето на Југославија, земено историски, значеше напредок како во однос на побрз економски, социјален и културен развиток на секој народ поодделно и на сите заедно, така и во однос на нивната независност и одбрана од надворешна агресија. Но, со оглед на начинот и целите за кои беше формирана старата Југославија како и со оглед на тоа кои водечки сили ја формираа, сосема е логично дека таа не можеше да биде ништо друго освен она што беше — реакционерна творба. Колку повеќе растеше во неа работничкото револуционерно движење, и колку поцврсто тоа се сврзуваше со национално-ослободителната борба и со широките народни маси, толку старата Југославија стануваше сè пореакционерна.

Освен сите внатрешни судири кои произлегуваа од нерешените национални, народносни, класни и воопшто од нерешените општествено-економски односи, што уште од самиот почеток беа гнила основа и главна причина за лабилноста на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците, односно на бившата Југославија, треба да се додаде и нејзината крајно тешка надворешна положба. Од седум држави со кои се граничи Југославија, со пет беше постојано во непријателски односи. Три соседни држави — Бугарија, Австрија и Унгарија, кои во Првата светска војна беа поразени и недоволни од Версајскиот мир, беа за ревизија и нова поделба на Балканскиот Полуостров, се разбира, во прв ред на сметка на Југославија. Односите меѓу старата Југославија и Бугарија, беа заради ривалството и нивните претензии над Македонија, во положба на напната пушка. Односите со Австрија, во прв ред заради нејзините претензии над Словенија, како и со Унгарија, заради аспирациите на оваа држава над Војводина, постојано беа во непријателска напнатост. Значи, од самиот почеток беше јасно дека овие држави ќе учествуваат во секоја антијугословенска комбинација и акција.

Понатаму, оваа нова државна творба се судри уште при своето доаѓање на свет и со силните аспирации на италијанскиот империјализам, кој по Првата светска војна, своите претензии повеќе од секогаш, ги насочуваше кон Балканот, особено кон територијата на Југославија.

Несигурни беа и односите на Југославија со Албанија. Пред сè заради империјалистичките апетити на великосрпската буржоазија спрема Албанија, и заради политичките шпекулации на владеечките реакционерни средини во Албанија.

А и „традиционалното пријателство“ меѓу Југославија и соседна Грција беше, заради Македонија, неискрено и условно, зашто жедта на великосрпската буржоазија за Солун и за излез на Егејско Море беше неизгаслива, а апетитот на мегаоманска Грција над Македонија беше незаситен и се простираше дури до Скопје.

Ваќвата надворешна положба на Кралството Југославија и сè поголемиот раст на работничкото револуционерно движење, на широките народни маси и на национално-ослободителната борба, како и стравот од сè поголемото влијание на Советскиот Сојуз, ја тераше великосрпската и другите водечки југословенски буржоазии во сè поцврста прегратка на западниот империјализам, поради што пак Југославија мораше се повеќе да ја губи својата независност и самостојност. Стравот од револуционерниот бран кој — под влијание на Октомвриската револуција — се ширеше како луѓа по цела Европа, како и потребата за борба против опасноста од социјалистичката револуција, го забрза обединувањето на буржоаска и унитаристичка Југославија. Од самиот почеток, значи, уште при формирањето на бивша Југославија, доминираа реакционерните сили, кои го удрија и печатот на целото нејзино внатрешно уредување. Така бивша Југославија беше родена во атмосфера на контрареволуцијата што за долго време ѝ даде и таква содржина. Ни на еден народ во Југославија не му беа исполнети очекуваните надежи. Југославија стана унитаристичка држава под хегемонија на великосрпската буржоазија, со нерешени национални спротивности, со антинароден политички систем, со заострени социјални и економски односи и со политички судири. Главната одговорност за таквата положба секако, паѓаше на политичкиот врв на великосрпската буржоазија и другите југословенски водечки буржоазии, во што допринесоа и субјективните слабости на работничкото движење во Југославија.

Положбата на Македонија во бивша буржоаска Југославија беше крајно црна и бесперспективна. Македонскиот народ и народностите беа изложени на тешко национално угнетување и економска експлоатација. Тие беа исправени пред масовни насилства и терор и пред сеопфатна денационализација. Македонија беше избришана од картата на бивша Југославија и прекрстена во Јужна Србија а Македонците беа преименувани во Срби. Се што беше и што потсетуваше на македонско битие немилосрдно се гонеше. Стопанскиот и културниот живот беше на мртва точка — колониален, а работничката класа, мнозинството на македонскиот народ и на народностите, перманентно се бореше со гладот.

Непосредно пред Втората светска војна, светот беше исправен пред страшен притисок на фашистичката наезда и на империјалистичката експанзија на оската Берлин—Рим—Токио. Хитлер ја анектира Австрија, ја разби и подели Чехословачка и на големо веќе се подготвуваше за понатамошната своја експанзија во правецот на Источна Европа. Со ваќвата своја политика тој ги друсеше една по една, прозападните влади во земјите на Источна и Југоисточна Европа, и воспоставуваше свои квислиншки режими.

И народите на Југославија постојано беа исправени пред притисоци од страна на фашистичка Германија и Италија. Тие тоа го чувствуваа непосредно и секојдневно од заканите вперени против нивната независност и од помошта која Хитлер и Мусолини штедро им ја даваа на внатрешните фашистички и други реакционерни средини во Југославија. Во тоа време владеечките врвови на Југославија се колебаа на која страна да се определат — на страната на Оската или на страната на западните сили. Но, и едната и другата ориентација, во тоа време, беше крајно штетна за вистинскиот национален интерес на секој народ на Југославија.

Со крахот на минхенската антисоветска стратегија на западните сили беше сохранета и надворешната политика на југословенската прозападна ориентација, а со тоа, се разбира, профашистичките средини добија голема сила. Великосрпската буржоазија и буржоазиите на другите национални центри постепено но сигурно капитулираа пред Хитлера. Така, владата Цветковиќ—Мачек во март 1941 година пристапи во „пактот против Коминтерната“. Со овој договор југословенските народи требаше да бидат цврсто впрегнати во јаремот на германо-италијанскиот фашистички империјализам, спротивно на своите најелементарни национални и социјални интереси.

Договорот немаше долг век, тој траеше само неколку дена. Имено, она што не можеше и не сакаше да го види водечката буржоазија во Југославија, тоа веднаш јасно го почувствуваа и согледаа широките народни маси на Југославија под раководство на КПЈ, кое исто така силно влијаеше на еден дел од воените средини. Ваквата положба доведе на 27 март 1941 година до масовни и силни демонстрации низ цела Југославија и до воен преврат. Превратот беше акција на оние воени и политички српски средини кои беа прозападно ориентирани и, се разбира, со директна поддршка на западните известителни служби. Но превратот можеше да избие и да успее во прв ред затоа што пактот на Југославија со Хитлерова Германија предизвика големо незадоволство и огорчен револт кај широките народни маси кај сите народи на Југославија. Но, незадржливиот бран на народните маси, кој настана веднаш по превратот, покажа дека се работи за многу подлабоко прашање а не само за промена на надворешната политика, и дека народните маси нема да гледаат со скрстени раце на промената на политиката, туку цврсто се решени во своите револуционерни барања да одат многу подалеку, за подлабоки и пошироки демократски национални и социјални промени кои ќе им одговараат на нивните вистински интереси.

Новиот режим, кој настана по мартовскиот преврат, не сакаше да се потпре на демократското движење на народните маси ниту да им прави било какви отстапки, и не сакаше било што да менува во правец на решавање на националното праша-

ње во Југославија. Напротив, тој беше до коски заплашен од народните маси и од секоја демократска мерка и акција.

Априлската војна што ја водеше стара Југославија брзо и неславно заврши. Војската капитулира, а народните маси беа, заради долгогодишната политика на национално угнетување, самоволието на антинародните режими, економската експлоатација и колебањата на мартовскиот режим, дезориентирани или не можеа да дојдат до израз, зашто секаква нивна иницијатива беше загушувана од самиот систем.

Комунистичката партија покренуваше многу иницијативи и акции за јакнење на вооружениот отпор на војската со директно ангажирање на народните маси во отпорот. Но водечката буржоазија на Југославија остана до крај заколнат непријател на своите сопствени народи. За цело време на априлската војна таа имаше само една мисла — што побрзо да капитулира. Ниту во еден момент и во ништо таа не беше спремна да му отстапи на работничкото движење па дури и тогаш кога единствено само тоа остана способно за борба против туѓите инвазиони армии.

Значи, две работи стануваа сè повеќе јасни: прво, дека заедништвото на југословенските народи е историска потреба и од витален интерес за секој народ и народност на Југославија и на работничката класа; и второ, дека тоа заедништво под раководство на буржоазијата не може да се одржи, туку тоа може да постои и да се развива само на национално рамноправни и социјалистички односи под раководство на работничката класа и на чело со КПЈ.

Втор фактор кој влијаеше решавачки на определбата на македонскиот народ и на народностите, беше фашистичката окупација, која ги стави сите народи и народности на Југославија, вклучувајќи го и македонскиот, повеќе или помалку во иста ропска положба. Главниот непријател на сите нив сега им беше ист — фашистичките окупатори и домашните квислинзи и предавници. Иста им беше и целта — победа над окупаторите и над сите врсти домашни колаборационисти и предавници и преку заедничка народно-ослободителна војна и револуција, создавање на Нова рамноправна, федеративна народно демократска, односно социјалистичка Југославија.

Балканскиот Полуостров постојано беше изложен на влијанија и судрувања на големите сили. За фашистичка Германија и Италија тој сега беше од битен интерес како во однос за водење на војната против Советскиот Сојуз и западните сили, така и во однос на нивните империјалистички планови за нова поделба на светот. И затоа, окупацијата на балканските земји или нивното потчинување на било кој друг начин, стана неминовно и неодложно за фашизмот.

Нивните планови за спроведување на окупацијата на балканските земји или за нивното придобивање за сојузници се темелеа, пред сè, на нивната воена надмоќност и, се разбира, на националистичките и великодржавнички противречности кои беа постојано и крајно напнати меѓу балканските држави, како и на класните спротивности кои вриеја во секоја балканска земја поодделно.

Хитлерова Германија и Мусолиниева Италија на шести април 1941 година ја нападнаа Југославија, против која на 11 април тргна и Хортиева Унгарија. На 19 април им се придружи и царска Бугарија за да заземе и таа, според договорот што беше од порано склучен, учество во окупацијата и распарчувањето на народите на Југославија.

Само за десет дена беше окупирана и распарчена целата државна територија на стара Југославија. Но, тоа не значеше дека со тоа се победени и народите на Југославија. Напротив, тие под раководство на своите работнички класи и на чело со КПЈ поведоа борба веднаш по капитулацијата и окупацијата на официјална Југославија и водеа четири години народноослободителна војна и револуција, и излегоа победници како над окупаторите, така и над домашната реакционерна буржоазија, која со сите свои сили се бореше, било во соработка со окупаторите или со помош на западните сојузници, со единствена цел: во земјата да ја сочува власта и системот на стара Југославија, односно да ги сочува своите класни владеачки позиции.

Окупацијата и распарчувањето на стара Југославија немаше, за Хитлер и за Мусолини, само привремено и моментално стратешко значење во врска со нападот и водење на војната против Советскиот Сојуз и против сојузниците воопшто, туку тоа имаше траен карактер со оглед на империјалистичките аспирации што ги имаа фашистичка Германија и Италија над Балканов и во светот воопшто. Затоа разбивањето и распарчувањето на бившата држава Југославија беа од страна на Хитлер и Мусолини, такви и со таква цел направени, за да не дојде никогаш повеќе до обнова на стара Југославија, а уште помалку до победа во Југославија на социјалистичко општество.

Како изгледаше поделбата и распарчувањето на државната територија на стара Југославија.³¹⁾

Хрватска. „Независна држава Хрватска“ или НДХ како што скратено се наречуваше, беше сателитска творба и дело на Хитлерова Германија и Мусолиниева Италија, а не на усташите, како што тоа сакаа да го прикажат и усташите и Оската. НДХ, таква каква што беше замислена од Хитлер и Мусолини,

³¹⁾ За да се согледаат вистинските намери и цели на фашистичките окупатори на Југославија, а во тој контекст да се види и статусот на окупирана Македонија, на наредните неколку страници сметаме за потребно да ја прикажеме положбата и на цела Југославија.

без разлика на некои разлики околу границите, напоано им одговараше на нивните империјалистички планови. При тоа, се разбира, тие ги сокриваа своите вистински намери во врска со создавањето на „Независна држава Хрватска“. Користејќи ги спротивностите на нерешеното национално прашање во Југославија, односно во овој случај со така нереченото „хрватско прашање“, тие се претставуваа како божедни пријатели на хрватскиот народ кои сакаат да му помогнат за да се ослободи од великосрпскиот јарем и да формира своја независна држава.

Во врска со одредување границите на „Независна држава Хрватска“ секој имаше своја сметка и заради тоа искрснаа значителни тешкотии, особено со Мусолиниева Италија на која ѝ беше, уште од порано, ветена од Хитлер Босна и Херцеговина, и која имаше аспирации и над цела Истра и Далмација. Проблем искрсна и во врска со барањето на Меѓумурје од страна на Хортиева Унгарија.

Одредувањето границата на „Независна држава Хрватска“ со Србија, таканаречената „Источна граница“ беше за усташките главатари од големо политичко значење. Оваа „Источна граница“ ја одреди Павелиќ со посебна законска одреба и, се разбира, со претходна согласност на Хитлерова Германија. Според таа законска одредба Босна и Херцеговина беше вклучена кон НДХ. Исто така и источен Срем со Земун беа вклучени кон усташката држава. Овде Хитлер, во врска со одредувањето границата меѓу Србија и Хрватска, а поради свои сметки, им направи големи отстапки на усташите.

Без тешкотии беше извршено разграничувањето со Црна Гора, кое беше одредено со договор меѓу владите на фашистичка Италија и на „Независна држава Хрватска“. Со овој акт владата на фашистичка Италија располагаше со окупационото подрачје на Црна Гора.

Најтешко беше одредување на границата меѓу фашистичка Италија и НДХ. Хитлер, заради чувствителноста на ова прашање и заради тоа да не му се стави забелешка ниту од едниот ниту од другиот сојузник, ги остави сами усташките главатари и Мусолини да го решаваат ова прашање.

При создавањето на „Независна држава Хрватска“ и одредувањето на нејзините граници, Хитлер тргнуваше од три основни работи: да ги обезбеди, во прв ред, своите интереси; да ја одржи рамнотежата меѓу своите сојузници — Италија и НДХ; и да ги заостри спротивностите меѓу Србија и Хрватска до тој степен што би предизвикало братоубиствена борба и на тој начин да го оневозможи обновувањето во иднина на било каква Југославија.

Словенија. Најголемиот дел на Словенија — Корушка, Крањска и Долна Штаерска, беше окупиран од Хитлерова Германија. Но, тоа не беше само привремена окупација туку оку-

пација со цел за погерманчување на Словенците и на словенечката земја и за нејзино трајно интегрирање и вклучување во Германија. Хитлер сметаше дека нацистичка Германија е природен наследник на Словенија, особено на оние делови на Словенија кои порано беа под бивша Австрија.

Германските окупатори беа во погерманчувањето и фашизирањето на словенечкиот народ многу упорни, решителни, постојани и безобирни. Целата окупаторска власт, сите фашистички фактори развиваа сеопфатна работа со цел за да се изедначи Словенија со Третиот Рајх, односно за да се погерманчат и фашизираат Словенците. Покрај сите злосторнички насилства, германскиот окупатор презеде уште една драстична мерка — преселување и депортирање на Словенци од Словенија.

Еден помал дел пак од територијата на Словенија, според Виенскиот договор од 22 април 1941 година, ѝ беше доделен на Мусолиниева Италија. Владата на фашистичка Италија многу брзо се откажа од првобитниот воено-окупаторски режим и спротивно на сите меѓународни права, уште во мај 1941 година, овој дел од Словенија — „Љубљанска провинција“ — го анектира кон својата држава како ново италијанско подрачје, во кое беше воспоставена цивилна управа на чело со високиот комесар.

Со анексијата на „Љубљанска провинција“, јасно беше дека владата на фашистичка Италија решила, над овој дел на Словенија, да спроведе полна интеграција со својата држава. А тоа значеше дека „Љубљанска провинција“ ќе биде подложена од Мусолиниева Италија на асимилација, како социјално-економски така и национално политички.

Србија, на 27 март 1941 година беше од Хитлер, уште при соопштувањето на својата одлука за напад на Југославија, означена како главен виновник и одговорна за кршењето и раскинувањето на договорот меѓу Југославија и Германија. Заради тоа Хитлер и постапи осветнички против Југославија, особено против Србија која ја обвинуваше и за предизвикувач на војната.

И од самиот начин на поделбата на Југославија јасно се гледа осветничката линија на фашистичка Германија спрема Србија. Границите на окупирана Србија беа од нацистичка Германија одредени така за да биде таа што повеќе распарчена и немоќна. Србија беше смалена во границите на таканаречената „стара Србија“. Освен тоа, на ова подрачје беше поставена воена управа на фашистичка Германија. Косово беше окупирано и приграбено од Италија, односно приклучено кон Мусолиниева Велика Албанија. А подоцна, кон ваква Велика Албанија беа приклучени Приштина и Урошевац. Бугарија ги окупира и запоседна округите Пирот и Врање, а 1943 година таа толку длабоко се прошири на територијата на Србија, што скоро стигна до Белград. Источен Срем со Земун беше пак при-

грабен од НДХ. А Бачка ја окупира и присвои Унгарија. Така беше распарчена Србија во Втората светска војна од окупаторите.

Но, грешка би била и не сосема точно ако се мисли дека причината за ваквата поделба на Србија лежи само во осветничката суета на Хитлер. Таква распарченост на Србија, како и на Југославија произлегуваше, пред сè и во прв ред, од стратегијата на походот на Хитлерова Германија за нова поделба на светот, во кој таа ќе игра решавачка улога и ќе владее со „новиот“ свет. Според тоа таквото распарчување на Југославија, а со тоа и на Србија, беше како една од можните варијанти, предвидена уште отпорано во подготвителната фаза на походот, со оглед на тоа дека Хитлер претпоставуваше пресврт во надворешната политика на Југославија во корист на западните сили.

Значи, планот на Хитлерова Германија за такво распарчување на Србија, и воопшто политиката и репресивните мерки што ги преземаше против српскиот народ имаа, покрај друго, за цел: да ја смали и ослаби Србија и да го заплаши српскиот народ до таа мера, за да биде неспособен и немоќен за отпор и борба против окупаторите; да ги сврти сите други народи и народности на Југославија во борба против српскиот народ; да предизвика братоубиствена борба кај самиот српски народ на класна основа.

Црна Гора. Италијанските империјалисти имаа над Црна Гора уште одамна освојувачки претензии — нивниот идеал за обновување на старата Римска империја се протегаше и на оваа земја, која доминираше над внатрешноста на Балканот.

Нападот над Кралска Југославија од страна на Оската ги распламти надежите на италјанскиот фашистички империјализам и на црногорските сепаратисти и реакционерни средини за обновување на старата црногорска државност која би била, се разбира, под покровителство на Мусолиниева Италија. Затоа и едните и другите уште во април 1941 година се дадоа на работа со цел да извршат подготовка за создавање во Црна Гора такво режим кој би одговарал на интересите и на едните и на другите.

По капитулацијата на југословенската кралска армија, во Црна Гора прво влегоа германските трупи, а потоа влегоа и италијанските единици. Околу половината на мај 1941 година германските трупи се повлекоа од оваа територија и цела Црна Гора беше окупирана од труците на фашистичка Италија.

Фашистичка Италија, заради што поцврсто сврзување на албанската реакција кон себе, еден дел од Црна Гора — Улцињ со околицата и некои делови од околиците на Подгорица, Андриевица и Беране — ги вклучи кон Велика Албанија. Спроведувањето на оваа мера италијанскиот окупатор ја објаснуваше со етнички причини.

Мусолиниева Италија сакаше Црна Гора да ја потчини под себе користејќи ја притоа: историската поврзаност на италијанските и црногорските династии; сепаратистичките и реакционерните елементи на Црна Гора; и великокрпската политика што ја спроведуваше во Црна Гора водечката буржоазија на Србија — национално угнетување, денационализација и асимилација над црногорскиот народ.

Македонија. Планот на фашистичка Германија во Втората светска војна беше Македонија да ја употреби како испробано средство за поткупување, потчинување и меѓусебно судрување на балканските држави и национализми. На Кралска Југославија на пример, Хитлер ѝ го ветуваше дури и Солун во замена за нејзиното сојузништво со фашистичка Германија.

Великобугарската буржоазија пак со големо внимание го следеше почетокот на Втората светска војна, особено односите на Германија со Југославија и Грција, зашто од тоа зависеше каква ќе биде новата поделба на Македонија. Бугарската буржоазија, која заради своите великобугарски претензии над Македонија три пати веќе влегувала во војна — сега, во Втората светска војна, верувајќи во победата на фашистичка Германија — сметаше дека ќе може да ги исполни своите вековни великобугарски идеали — санстефанска Бугарија. Затоа, и заради стравот од Советскиот Сојуз таа и ја сврза својата судбина со судбината на Хитлерова Германија и со големо нетрпение го очекуваше нејзиниот напад над Југославија и Грција.

Македонија беше окупирана, (освен Пиринско кое остана под Бугарија) од германските и италијанските трупи, се разбира, според договорот што беше порано склучен на Виенската конференција меѓу германската и италијанската влада. Хитлер на 8 април 1941 година, побара од амбасадорот на Бугарија во Германија Драганов, веднаш да замине за Софија и во негово име и во име на неговата влада да ја извести бугарската влада, со три дивизии да влезе во „српска Македонија“ како би можеле германските единици да се ослободат за оперативни дејствија.

Владата и дворот на Бугарија со задоволство ја прифатија понудата и желбата на Хитлер, која беше очекувана со големо нетрпение и вознемиреност, во прв ред заради тоа, што беше неизвесно до каде ќе оди Италија со своите барања за воспоставување на таканаречената Велика Албанија под нејзино покровителство.

И така, подоцна, на 19 април 1941 година во Македонија влегоа и бугарските окупатори како што беше порано договорено меѓу владите на Германија и Бугарија.

По влегувањето на бугарските окупатори, поделбата и распарчувањето на Македонија беше ваква: вардарскиот дел на Македонија што беше под кралството на Југославија, беше поделена на две окупаторски зони. Најголемиот дел од Вардар-

ска Македонија падна под бугарска окупација. Другиот, западниот дел падна под италијанска окупација. Пиринскиот дел на Македонија и понатаму остана под Бугарија. Егејска Македонија беше поделена и распарчена на три окупациони зони. Источна Македонија од егејскиот дел, од реката Струма на исток, ѝ беше доделена на Бугарија, и тоа не под статус на окупација, како што ѝ беше даден делот од Вардарска Македонија, туку како „повратена“ земја. Централна Егејска Македонија со Солун фашистичка Германија ја задржа под своја окупација. Костурскиот округ, дел од Преспа, односно од Леринско и од Кожанско беше под окупација на фашистичка Италија.

Така значи Македонија, која со Версајскиот договор по Првата светска војна беше поделена меѓу четири балкански држави, сега во Втората светска војна беше поделена на пет окупациони зони, односно на шест делови.

Ваквата поделба на Македонија, во прв ред, имаше за цел: да го обезбеди стратешкиот, политичкиот и економскиот интерес на нацистичка Германија во овој дел на Балканот; да постави рамнотежа кај своите сојузници — Бугарија и Италија — околу поделбата на Македонија; да ги сврзе што поцврсто за себе и да ги впрегне против народноослободителната борба и револуција на југословенските народи; да остави надеж кај великосрпската и великогрчката буржоазија дека во Македонија за нив не е загубено сè и ако бидат послушни ќе можат и тие, по војната на мировниот договор, да добијат некое парче;^{31a)} а во резерва го држеше и Ванчо Михајлов, да го разбие уште повеќе територијалното, политичкото и економското единство на Македонија и на македонскиот народ и да ги влоши односите на Македонците со народностите во Македонија и со балканските народи под кои беше Македонија.

Оваа нова поделба на Македонија значеше за македонскиот народ национален погром, зашто окупацијата и распарчувањето на Македонија немаше привремен карактер само додека трае војната, туку таа според новиот поредок на Хитлер, требаше да има траен карактер.

Од ова што е горе речено, макар што во најглобални црти, доволно јасно се гледа дека фашистичките окупатори ги ставија народите и народностите на Југославија 1941 година, повеќе или помалку, во иста катастрофална национална и социјална положба. Тие не само што ја загубија својата независност и што некои народи паднаа во уште потешко национално ропство, и не само што се најдоа во неиздржлива економска ситуација, туку беа исправени пред национален погром и пред фи-

^{31a)} Заради оваа причина Хитлер ѝ го даде на Бугарија делот од Вардарска Македонија под статус на окупација а не како „повратена бугарска земја“. А централна Егејска Македонија со Солун ја остави под своја доминација и под јурисдикција на квислиншката грчка влада.

зичко истребување. И единствена алтернатива пред која беа исправени народите и народностите на Југославија беше: или да се помират со судбината на најцрното фашистичко ропство и со националната и економска катастрофа, или под раководство на своите работнички класи и на чело со КПЈ да поведат војна и револуција против окупаторите, колаборационистите и сите предавници, и тоа не само за победа над фашистичките окупатори туку и за победа на народно-демократската, односно социјалистичката револуција.

Трет, но најглавен фактор, кој решавачки влијаеше на политиката на македонските комунисти и на определбата на македонскиот народ за рамноправна заедница со народите и народностите на Југославија беше нивното сознание дека пред и во условите на Втората светска војна, работничката класа и народите на Југославија под раководство на КПЈ се онаа револуционерна сила која единствена на Балканов, му ја признаваше на македонскиот народ неговата национална самобитност, неговото право на самоопределување, рамноправност и самостојност во одлучувањето и беа негови природни сојузници.

Македонските комунисти беа свесни дека македонскиот народ и народностите своето национално и социјално ослободување ќе можат да го постигнат само под два услови. Прво, ако одговорноста за својата судбина ја прими врз себе и потпирајќи се на своите сопствени сили, под раководство на својата работничка класа и на своите комунисти, се дигне на општонародно востание, односно ако поведе војна и револуција против окупаторите и своите предавници. Второ, ако својата борба и своето заедништво го сврзе со борбата и судбината на народите и народностите на Југославија под раководство на Комунистичката Партија на Југославија.

Но, својата определба за Југославија, за рамноправна заедница со народите и народностите на Југославија, македонскиот народ и народностите ги сврзуваа единствено само под услов во Југославија да победи Народноослободителната војна и социјалистичката револуција и под раководство на КПМ и КП на Југославија, зашто нашиот народ и народностите во тоа ја гледаа гаранцијата дека стара Југославија и било каква друга хегемонија никогаш повеќе нема да се врати и дека Нова Југославија навистина ќе биде рамноправна и социјалистичка.

Спротивно на сите ориентации и комбинации на буржоазијата, Комунистичката партија на Југославија сметаше дека во тие услови, во пресрет на Втората светска војна, постои само еден единствен излез од тој корсокак — сојуз на Советскиот Сојуз и западноевропските земји и нивната заедничка борба против

Хитлеровиот блок и фашизмот воопшто. А што се однесува пак за надворешната политика на Југославија, ставот на КПЈ, беше потпирање и пакт на Југославија со Советскиот Сојуз. За Југославија како југоисточна европска држава при постојните односи на европските сили, потпората на Советскиот Сојуз беше реална политика. Покрај тоа, таквата ориентација и борба на југословенските комунисти спрема Советскиот Сојуз, спрема првата социјалистичка земја, која во тоа време беше главна меѓународна потпора во борбата против империјализмот и фашизмот, во борбата за социјалистичко општество, беше единствено правилна. Затоа ставот на Комунистичката партија за потпирање и сојуз на Југославија со Советскиот Сојуз наполно одговараше како на националниот интерес на народите на Југославија, така и на интересот на работничката класа, односно на широките народни маси и на социјализмот. Секое попуштање и капитулација пред фашизмот ги јакнеше фашистичките агресори, а секој отпор ги слабееше. Поради тоа Комунистичката партија на Југославија сметаше дека борбата против фашистичките агресори на Оската е историска потреба, и затоа нејзиниот став беше борбата против фашизмот да се води на живот и смрт насекаде и против секој негов притисок. Зашто победата на Хитлер над првата социјалистичка земја, победата на фашистичките агресори во Европа, неминовно би значело враќање на човештвото назад, крваво пресметнување со работничкото движење и демократските сили воопшто, и долго владеење во светот на најцрната реакција — фашистичкиот империјализам. А за југословенските народи тоа значеше територијално распарчување и крај на нивната национална независност и слобода. Единствен излез од таа мрачна и опасна перспектива беше вооружената борба против агресорите, макар што беше јасно дека буржоаската влада на стара Југославија, ниту сакаше ниту беше способна да организира, за подолго време, таква борба. Но, поразот на официјалната југословенска војска не значеше и крај на вооружената борба на југословенските народи. Напротив, тоа нужно мораше да го огласи нејзиниот почеток. Илјада деветстотини четириесет и првата година и целиот развиток на Народноослободителната војна и револуцијата подоцна, потврдија дека ваквиот став на Комунистичката партија на Југославија беше наполно оправдан. Таа политика им обезбеди на народите на Југославија во војната да се обединат во единствена и заедничка борба, а по војната сами да решаваат за својата судбина и да не бидат јаболко на раздор и пара за поткусурување во рацете на големите сили.

Комунистите на Југославија, како организатори на таа борба, сè поцврсто се поврзуваа со работничката класа и народите на Југославија во борбата на национална независност, за самоопределување, за рамноправност, за Нова федеративна народнодемократска Југославија. Револуционерното движење на

работничката класа и широките народни маси под раководство на КПЈ, по извесно талкање, успешно го ликвидира, во принцип, погрешниот став по националното прашање, кој во минатото загнезден во редовите на КПЈ под влијание на великосрпскиот хегемонизам и на социјалдемократската идеологија, долго време беше пречка за поврзувањето на КПЈ со широките народни маси и со национално ослободителните движења во Југославија. Со правилниот став што го заведе по националното прашање, со решителната борба против фашистичките агресори и со борбата против домашната капитулантска и колаборационистичка буржоазија, КПЈ на чело со другарот Тито си го отвори патот до срцата на сите народи и стана најјака политичка сила и фактор во земјата. Значи борбата за одбрана на независноста на југословенските народи и народности од притисокот на фашистичкиот империјализам и за национална слобода и рамноправност значеше во исто време и поврзување на широките народни маси со работничкото движење и со КПЈ, а тоа подоцна во народно-ослободителната војна овозможи народноослободителната и револуционерна борба да добие карактер на социјалистичка револуција.

Така беше општествената стварност во бивша Југославија, на чија основа широките народни маси водеа тешка борба против фашистичките завојувачи а за национална независност, за национално самоопределување и рамноправност, за социјално ослободување. Таа стварност беше и еден од решавачките фактори кои великосрпската буржоазија и реакционерните буржоазии од другите нации ги доведе толку брзо до отворено предавство и до покорно служење на окупаторите. А тоа пак дефинитивно и засекогаш ја запечати судбината на буржоаската власт во Југославија, односно враќањето на старата Југославија.

И така, сосема логично Комунистичката партија која, особено по доаѓањето на нејзино чело на другарот Тито, расчисти наполно и докрај со поранешната погрешна и недоследна политика во однос на националното прашање, како и со секташтвото и фракционерството, брзо и незадржливо стануваше не само масовна партија на работничката класа и широките народни маси — туку и единствена општонародна југословенска партија, призната и прифатена со подеднаква доверба од сите народи и народности на Југославија. Таа навистина имаше став и застапуваше државно единство на сите народи на Југославија, но КПЈ, работничката класа, народите на Југославија и народностите на чело со своите комунисти, не се бореа за било каква Југославија, за било какво државно единство и заедништво, туку се бореа само за такво државно единство, за таква заедница, кое ќе се темели на национална независност и самостојност на секој народ на Југославија, на национална, политичка, економска и културна рамноправност на сите народи и народности — односно се боревме за таков социјализам во кој работничката класа,

народите и народностите на Југославија и секој човек, ќе можат во согласност со постојните објективни услови, да ја развиваат слободно и до максимум својата социјалистичка, национална, економска, политичка и културна мисла и својата творечка иницијатива и способност, и сами да управуваат со својата судбина.

И четврт фактор кој влијаеше на определбата на македонскиот народ за стапување во заедница со народите и народностите на Југославија беше фактот што Вардарска Македонија односно Македонија во Југославија — заради историските околности и заради причините за кои порано говорев — преставуваше основен дел на Македонија и единствено само таа можеше да биде пиемонт во борбата за ослободување и обединување на македонскиот народ.

И на крајот накусо да резимираме: Во што се состои историската улога и заслуга на КПЈ под раководство на другарот Тито во создавањето на Нова Југославија?

Прво, во тоа што КПЈ согледа дека заедницата на југословенските народи е историска потреба и општествено напредно и од заеднички интерес како за работничката класа така и за сите народи и народности на Југославија, за мирот на Балканот и пошироко;

Второ, што КПЈ уште пред Втората светска војна — особено по доаѓањето на другарот Тито за генерален секретар, ја согледа стварноста на повеќенационална и буржоаска Југославија, односно го согледа проблемот како на националното прашање така и на класните спротивности во Југославија;

Трето, што југословенските комунисти, во исто време согледаа дека заедницата на југословенските народи и народности ќе може трајно да постои и слободно да се развива и напредува само ако се темели врз доброволност, врз полна национална рамноправност и самостојност на секој народ и врз социјалистички односи под вистинско и непосредно раководство на работничката класа;

И четврто, историската заслуга на комунистите на Југославија и на другарот Тито, не се состои само во правилното согледување на објективната стварност и историската потреба на Југославија, туку и во тоа што тие во исто време правилно го одредија и трасираа и патот по кој ги поведоа народите и народностите на Југославија во борбата за остварување на таквата заедница, и за реализација на своите национални и социјални стремежи.

ЗОШТО МАКЕДОНСКИОТ НАРОД НЕ СЕ ОПРЕДЕЛИ ЗА ЗАЕДНИШТВО СО БУГАРСКИОТ НАРОД

Што се однесува до прашањето за заедништво на македонскиот народ, на рамноправни односи, со бугарскиот — такво прашање кај македонските комунисти и кај нашиот народ не се поставуваше воопшто зашто за тоа не постоела услов.

Познато е во историјата, како што беше и горе речено, дека и бугарската и српската и грчката буржоазија имаа, уште од самата своја појава, освојувачки и империјалистички претензии над Македонија. Секоја од нив сакаше да создаде голема држава преку која ќе постигне и обезбеди доминантна положба на Балканот — се разбира, во прв ред на сметка на Македонија. При тоа главна стратешка задача им беше: погрчување, т.е. побугарување, односно посрбување на македонскиот народ и на македонската земја. И како што е познато тоа сакаа и настојуваа да го постигнат прво — додека Македонија беше под Турција — преку своите пропаганди: свои училишта, свои цркви и други свои средства, органи и организации што ги организираа во Македонија и преку уфрлување на вооружени чети. И второ — по поделбата на Македонија — и преку масовен терор, колонизација, истребувања, иселувања и други насилства што ги спроведуваа преку своите реакционерни држави а со крајна цел: да ја присвојат Македонија и да загине македонското име од Балканскиот простор.

Се разбира, нема ништо чудно во тоа што балканските реакционерни буржоазии и нивните држави водеа освојувачка политика над Македонија, зашто тоа е во природата на империјализмот. Но, за нас комунистите на Македонија беа и се несватливи великобугарските претензии над Македонија од страна на БРП и великогрчкиот став на КП на Грција, односно на Комунистичките патрији на Грција.

Бугарската буржоазија со векови го клукаше бугарскиот народ со великобугарските идеали, особено со идеалите за при соединување на Македонија кон Бугарија како на бугарска земја и за ослободувањето на своите браќа — „македонските Бугари“ — прво од турското иго а подоцна од српското и грчкото ropство. Во оваа работа бугарската буржоазија се потпираше на дел од македонската анационална и врховистичка буржоазија и интелигенција во Македонија воопшто, а особено на дел од македонската буржоазија и интелигенција од емиграцијата во Бугарија, кои заради лични интереси или од заблуда, својата перспектива ја гледаа во интегрирањето на Македонија кон Бугарија.

Веднаш по окупацијата на Југославија и Грција од фашистичка Германија и Италија, Хитлер, според поранешниот договор ѝ го даде на Бугарија поголемиот дел од Вардарска Македонија и дел од Егејска Македонија источно од реката Струма.

Ова се разбира не заради некоја љубов на Хитлер кон Бугарија, туку само заради своите завојувачки сметки. Бугарија, примајќи го овој „подарок“ од фашистичка Германија стана, сосема логично, не само Хитлеров жандарм на Балканот туку и контра-револуционерна сила против југословенските народи (особено против македонскиот и српскиот), кои веднаш по погромот на стара Југославија поведоа, единствени во Европа, војна против фашистичките окупатори и народно-демократска револуција против великосрпската и другата водечка југословенска буржоазија, која од самиот почеток на окупацијата стана соработник на окупаторите и предавник на своите народи.

Во Бугарија за време на Втората светска војна не беше изведена автентична социјалистичка револуција. Таму беше всушност извршен државен удар со силата на црвената Армија. Затоа таму не беше обезглавена водечката реакционерна и великобугарска буржоазија. А бугарскиот национализам не е ни до денес начнат. Напротив, тој е и денеска во раст. Со окупацијата пак на нови македонски територии во Втората светска војна, Бугарија ја зафати сеопфатна националистичка еуфорија која силно ги зацврсти, кај бугарскиот народ, позициите на бугарската буржоазија како „победник“ на великобугарските „идеали“.

Но, бугарската буржоазија во Втората светска војна можеше да ја впрегне Бугарија во сојуз со Хитлерова Германија во борбата против Народноослободителната војна и Револуцијата на народите на Југославија, да триумфира како победник на великобугарските „идеали“, и да биде Хитлеров жандарм на Балканот, во прв ред заради слабостите и грешките на Бугарската Работничка Партија. Имено, БРП не само што не водеше доследна борба против контрареволуционерната и окупаторска улога на Бугарија и против великобугарскиот национализам во Втората светска војна, и не само што не ја осуди и не ја разобличи бугарската окупација, особено над Македонија, туку таа со својот прикриен великобугарски став по националното прашање на Македонија му даваше масовна база и силен замав на великобугарскиот национализам и подршка на бугарската окупација над Македонија. Додека на пример, познато е оти Хитлер и на великосрпската буржоазија ѝ го ветуваше дури и Солун и дека владата Цветковиќ—Мачек склучи договор со фашистичка Германија, но под силен притисок на широките народни маси, на сите народи на Југославија предводени од КПЈ и другарот Тито — само за неколку дена владата беше соборена и договорот поништен.

Бугарската окупација над Македонија не беше привремена, само како стратешка потреба на Хитлер за водење на војната против сојузниците, туку тоа значеше трајно анектирање на окупираниот дел на Македонија кон Бугарија и побугарување

на македонскиот народ. Тоа беше и причина што бугарскиот окупатор презеде, во Втората светска војна, сеопфатни и драстични мерки — пропагандни, културни, политички, економски, полициски, судски — и поведе војна против македонскиот народ за да ја спречи, по секоја цена, неговата борба за национално и социјално ослободување.

Впрочем, на македонскиот народ му беше познато и добро го искуси непријателството на бугарската буржоазија — почнувајќи од првите чекори на своето национално буђење и познатите пропаганди, преку Илинденското востание до Балканските и Првата светска војна. И затоа, на нашиот народ во Втората светска војна не му остануваше ништо друго освен да поведе ослободителна војна и да се бори на живот и смрт, како против бугарскиот така и против другите окупатори.

Во Бугарија, македонскиот народ можеше да има свои сојузници само во работничкото движење, во работничката класа и во широките народни маси. Меѓутоа, раководните сили на работничкото движење и на широките народни маси во Бугарија, односно Бугарската Работничка Партија под влијание на својата буржоазија и на социјал-демократската идеологија, длабоко беше опфатена со „идеалите“ на санстефанска Бугарија. И по таканареченото македонско прашање со исклучок на одделни периоди, имаше иако прикриен, во суштина наполно ист став како и нејзината буржоазија: — Македонија е бугарска земја и затоа и Пиринско и „ново ослободените“ краишта на Македонија треба да останат за трајно во Бугарија а подоцна, кога за тоа ќе се создадат услови, цела Македонија мора да се присоедини кон Бугарија.

Бугарската Работничка Партија по тивкото укинување на ВМРО (Обединета) заведе курс на систематска асимилација над македонскиот народ во пиринскиот дел на Македонија. На идеолошко поле таа разви теорија дека националното прашање не е работа на комунистите туку тоа е буржоаско зло. Комунистите се интернационалисти и тие нема зошто да се занимаваат и да губат време со буржоаски остатоци како што е националното прашање кое е спротивно на интернационализмот и на класната борба. И, БРП од една страна борбата на македонските комунисти и на македонскиот народ во Пиринска Македонија за национално ослободување ја карактеризираше и ја поистоветуваше со „автономизмот“ и „врховизмот“, а од друга страна унитаризмот (раководната улога на бугарската нација) ја поистоветуваше со интернационализмот. Историјата и културата на македонскиот народ таа ги третираше за бугарски, а македонскиот јазик го сметаше за бугарско наречје. А на политичко и организационо поле раководството на БРП, на македонските комунисти од Пиринска Македонија не им дозволуваше да се организираат во посебна македонска национална комунистичка партиска организација во рамките на БРП, и не им дозволу-

ваше да организираат било какви други масовни политички, културни, спортски и други организации кои би имале македонски национален карактер.

За време на Втората светска војна, БРП тргнувајќи од својот великобугарски став дека Македонците се Бугари, во Пиринска Македонија не им дозволуваше на Македонците да организираат масовно партизанско движење, да се дигнат на востание и да водат вооружена борба против бугарската фашистичка окупаторска војска, полиција и власт. А на оние партизански групи и единици кои и покрај таквиот негативен став на БРП, беа организирани од македонските комунисти, им беше строго забрането да бидат поставени и организирани на македонска национална почва, и настојуваше по секоја цена партизанските единици во пиринска Македонија да ги сведе и ограничи на диверзантски групи. Уште повеќе, во Пиринска Македонија БРП не дозволуваше никаков чекор, никаква мерка и никаква акција што би потсетувала на било каква македонска посебност. А кога Бугарија го окупира најголемиот дел на Вардарска Македонија, тогаш ЦК на БРП на место партиската организација од Пиринска Македонија да му ја предаде на ПК на Македонија, тој ја узурпира партиската организација од Вардарска Македонија и ја присоедини кон БРП, а меѓу овие две македонски комунистички организации (вардарска и пиринска) постави кинески ѕид. Раководството на БРП за време додека партиската организација од Вардарска Македонија беше под негова доминација, упорно настојуваше да ја разбие на два Обласни комитети, на две области како што беше впрочем поделена и окупаторската власт на Бугарија во Вардарска Македонија. Целта на ваквата поделба беше да се разбие националниот карактер и националната целина и на Комунистичката Партија на Македонија која го преставуваше основниот дел на Македонија (Вардарска). Приклучувањето на Комунистичката Партија на Македонија кон Бугарската работничка Партија всушност значеше признавање — од страна на ЦК на БРП и од некои бугарски функционери во Коминтерната — бугарската окупација над Македонија и распарчувањето на Југославија — за трајно решење.

Тргнувајќи од своите великобугарски ставови по македонското прашање, раководството на БРП за цело време на окупацијата упорно настојуваше и се обидувааше да го сокрие окупаторскиот карактер на Бугарија над Македонија, и во име на „марксизмот“ и „комунизмот“, во име на „пролетерскиот интернационализам“ и „братска помош“ да ги стави македонските комунисти под своја доминација и контрола; да го отргне македонскиот народ од неговите сојузници и од заедништвото со југословенските народи, за да се оневозможи на тој начин националното ослободување на македонскиот народ и формирањето на македонска држава.

Значи, не само бугарската буржоазија, односно бугарскиот окупатор, туку и раководните сили на работничкото движење и на широките народни маси на Бугарија — БРП и Отечествениот фронт — бугарската окупација над Македонија ја сметаа за ослободување на Македонија — и затоа и едните и другите водеа во Втората светска војна — се разбира секој на свој начин и со свои средства и за свои цели — борба против Народно-ослободителното востание и револуцијата на Македонија, односно борба против националното и социјално ослободување на македонскиот народ, против ослободувањето на македонската нација и формирањето на македонска држава. И затоа ни еден вистински македонски комунист, ни еден вистински Македонец, не можеше во такви услови ни да помисли за заедништво на македонскиот народ со бугарскиот. Зашто тоа би значело измама и предавство на својот народ. Тоа би значело катастрофа за македонскиот народ и би имало тешки последици и за Балканот.

Меѓутоа и покрај познатите злосторства, контрареволуционерна улога и денационализаторска политика што ја водеше бугарската реакционерна буржоазија и држава против Македонците во Пиринска Македонија, во емиграцијата во Бугарија и против целиот македонски народ, независно и од великобугарската и асимилаторска политика на работничкото движење на Бугарија, на БРП и на Отечествениот фронт — македонскиот народ од Пиринска Македонија и мнозинството на македонската емиграција во Бугарија, секогаш беа на страната на работничкото движење и прогресивните сили. И рамо до рамо со работничката класа, селанството и напредната интелигенција на Бугарија тие се бореа во првите редови за демократизација на Бугарија, за социјализам — против империјализмот и фашизмот, против насилството и експлоатацијата на реакционерната буржоазија на Бугарија и против познатиот тероризам на македонските врховисти и Александро-Ванчовистичката ВМРО, кои на бугарскиот двор и држава им служеа како за разбивање на работничкото движење и демократските сили на Бугарија така и за разбивање на национално-ослободителните и револуционерните сили на македонскиот народ — Македонците од Пиринска Македонија и од емиграцијата во Бугарија се бореа за своето национално и социјално ослободување и за обединување на македонскиот народ.

ЗОШТО МАКЕДОНСКИОТ НАРОД НЕ СЕ ОПРЕДЕЛИ ЗА ЗАЕДНИШТВО СО ГРЧКИОТ НАРОД

И заедништвото на македонскиот народ, на рамноправни односи со грчкиот, исто така не доаѓаше предвид.

Грчката буржоазија, заради поповолните историски услови, стаса на балканската сцена доста порано од македонската буржоазија. И, користејќи ја уште недоволната национална дефинираност кај македонскиот народ, неговата ропска положба под Турција и својата политичка, економска и културна надмоќност; користејќи ги привилегиите и автономноста на грчката Патријаршија што оваа ги имаше кај турската држава во однос на сите православни христијани на Балканов — започна сеопфатна дејност за асимилација и денационализација на македонскиот народ. По расформирањето на Охридската архиепископија, Цариградската патријаршија отвори грчки цркви и училишта по цела Македонија, се разбира со грчки дух и на грчки јазик. И, преку нив, и други пропагандни, политички, економски и културни средства, грчката буржоазија разви таква широка и интензивна елинизација на македонскиот народ, што ни еден крај на Македонија не остана неопфатен. Особено мерките што ги преземаше водечката грчка буржоазија и нејзината држава за елинизацијата на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија по Првата светска војна, достигна дури до размери на масовно иселување и геноцид.

А диктатурата на Метаксас пак, претставуваше кулминација на најцрни и најтешки години и дни за македонскиот народ од овој дел на Македонија. Во ова време Македонците беа изложени на нечуени физички и морални репресалии и на тешка и безобзирна дискриминација и денационализација; на масовни апсења, претепувања и интернација на така наречените суви острови, или иселувања од „пограничниот појас“; употребата на мајчиниот јазик им беше забранета на Македонците дури и во нивните домови, и беа уништувани сите стари споменици и се што можеше да потсетува на македонската посебност и на македонското битие. Со еден збор, македонскиот народ од Егејска Македонија беше изложен од грчката држава а особено за време на диктатурата на Метаксас на физичко истребување, на геноцид.

Во април 1941 година Грција беше окупирана од фашистичка Германија. Егејска Македонија пак, како што видовме порано беше поделена на три окупациони зони. А целата територија на централна и западна Егејска Македонија, што беше под германска и италијанска окупација, беше ставена под јурисдикција на грчката квислиншка влада.

Бугарската влада, со согласност на фашистичката влада на Германија, формира во Солун, во пролетта 1941 година, свој таканаречен „Бугарски клуб“ за територијата на централна и западна Македонија (Егејска) и постави бугарски офицери при

германските команди во Воден, Костур и Лерин. Формирањето на „Бугарски клуб“ и на бугарски центри за врска со германските команди имаше за цел: од една страна да се прикаже пред Германците дека и во овој дел на Македонија живеат „Бугари“ кои бараат да се присоединат кон Бугарија, и од друга страна, претставувајќи се себе како заштитници, имаа за цел да ги организираат и вооружат Македонците во контрачети за одбрана божем на македонските села од нападот и теророт на Грците, а додека вистинската намена на овие контрачети беше борба против грчките и македонските партизани.

Македонскиот народ од овој дел на Македонија уште од самата окупација беше изложен на страшен терор и глад, на масовно физичко истребување и на морално малтретирање и понижување. Тој се најде под многуструки удари. Под удар на окупаторите — германскиот, италијанскиот и бугарскиот, и под удар на „Бугарскиот клуб“ и бугарските центри. Под удар на жандармеријата и на полицијата на квислиншката влада. Под удар на разни вооружени формации на грчката реакција и на избегличката влада на Грција. И на крајот под удар на КП на Грција, на ЕАМ и на ЕЛАС (Грчка Народно-ослободителна војска).

Користејќи ја ваквата тешка положба на Македонците и негирањето на нивната македонска националност од страна на КП на Грција и другите демократски сили Бугарија успеа да организира неколку контрачети во Егејска Македонија.

Сосема е логично дека и на Македонците од Грција природен сојузник може да му бидат единствено само работничката класа и широките народни маси и демократските сили на Грција. Меѓутоа, по расформирањето на ВМРО (Обединета), Комунистичката партија на Грција на Шестиот конгрес одржан во декември 1935 година, го ревидира својот став — самоопределување до отцепување на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија, и зазеде неодреден и негативен став — „полна рамноправност на малцинствата“. Имено, по овој конгрес Комунистичката партија на Грција го третираше македонскиот народ под Грција некогаш како национално малцинство а некогаш како Славофони³²⁾ (што значи Грци кои говорат словенски јазик), зависно од потребата на дневната политика.

Тргувајќи од ваквиот став КП на Грција не им дозволуваше на македонските комунисти да формираат свои посебни македонски комунистички и други демократски и антифашистички организации под раководство на КПГ, што всушност пак значеше оневозможување на Македонците да се организираат и борат заедно со демократските сили на Грција против непри-

јателите на македонскиот народ и на грчкиот, а за демократи-зација на грчкото општество и за свои национални права и слобода. А тоа значеше полна дискриминација над Македонците, бришење на секој нивен национален идентитет и белег и нивно претопување во Грци.

Окупацијата на Грција ја затекна Комунистичката партија на Грција со негативен и неодреден став по националното прашање на Македонија. Великогрчкиот став на КП на Грција по македонското прашање, теророт на грчката реакционерна буржоазија над Македонците не само што не придонесуваа за широката мобилизација на Македонците од Егејско во борбата против фашистичките окупатори и домашните грчки и македонски предавници, туку ова налеваше вода на воденицата на окупаторите, зашто им даваше можност тие да се претставуваат како божедни спасители и заштитници на македонскиот народ. Ова особено го користеа бугарските фашисти, и тоа не само во делот на Егејска Македонија под нивна окупација туку и, преку нивниот „клуб“ и нивните „центри“, и на територијата окупирана од Германците и Италијанците.

Овде е интересно да се спомене и програмата на ЕАМ (Национален ослободителен фронт). ЕАМ е формиран на предлог и по иницијатива на КП на Грција на 27 септември 1941 година. Програмата на ЕАМ, односно политичката платформа беше ваква: „ЕАМ се бори: а) за воспоставување суверенитет на Грција; б) територијална целост врз принципот на самоопределување на народите (Кипар, Додеканезите, Северен Епир); в) за стратешко регулирање на северните граници“.³²⁾ Оваа програма на ЕАМ се разбира беше програма и на КП на Грција.

Овде не е потребен никаков коментар за да се видат карактерот и целите на оваа програма на ЕАМ, односно да се види за какви цели се бореа КПГ, ЕАМ и ЕЛАС во Втората светска војна. Оваа програма не оди подалеку од протерувањето на окупаторите од Грција и таа е не само чисто национална туку е и националистичка. Во неа не се говори ништо за социјалните стремежи на работничката класа и на широките народни маси на Грција и не се говори ништо дури и за било каква демократска преобразба на грчкото општество. Од друга страна, додека во програмата на ЕАМ се бара на народите на Кипар, Додекане-

---

³²⁾ Види Тодор Симовски „Изводи на документи за ставови на КПГ, СНОФ и НОФ по македонското прашање“ ИНИ, Скопје 1969 година, с. 23; Шести конгрес КПГ земено од кн. „Четириесет години КПГ“, 1918—1958, одбрани документи с. 426—427.

³³⁾ (Види „Македонците под Грција во борбата против фашизмот“ 1940—1944) од Хр. Андоновски, изд. ИНИ, Скопје 1968 година, с. 71.

зите и северен Епир да им се признае правото на самоопределување, во неа таквото право не му се признава на македонскиот народ во Грција, и не се споменува дури ни името Македонци. Уште повеќе, во програмата на ЕАМ се бара „стратешко регулирање на северната граница“, а тоа значи територијално проширување на Грција на сметка на Вардарска и Пиринска Македонија. Ваквата програма сосем оправдано не беше прифатлива за македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија и за македонскиот народ воопшто и таа не создаваше перспектива ни кај работничката класа и широките народни маси на Грција. Оваа програма го потхрануваше, засилуваше и единствено му одговараше само на грчкиот национализам и на Англија и Америка.

По укинувањето на ВМРО (Обединета) па сè до есента 1943 година во Егејска Македонија не постоеја никакви други организирани македонски напредни сили освен македонските комунисти и антифашисти но кои, како што беше порано речено, не беа организирани во свои посебни национални политички организации. Тие членуваа во КП на Грција и во други антифашистички грчки воени и политички организации како безимени поединци, како грчки државјани и граѓани, како Славофони. Македонските комунисти во Егејска Македонија се најдоа меѓу два огна. Од една страна интересот и слободата на својот народ и од друга страна партиската дисциплина и великогрчкиот став по македонското прашање на КП на Грција чии членови тие беа.

Ваквата положба кај одделни македонски комунисти во прво време на окупацијата создаваше извесна забуна и нејасност како во однос на ставот на КП на Грција по македонското прашање, така и во однос на одредување и изградување правилна тактика на својата борба за национално и социјално ослободување на својот народ која би одговарала на специфичните услови на Егејска Македонија, на положбата во Грција и на Балканот, и која би водела сметка за ставот и односот на Сојузниците спрема Балканот. Но подоцна, кога штетните последици од неправилниот став на КП на Грција по македонското прашање и од опортunistичкиот став за карактерот на борбата против окупаторите — како по интересот на македонскиот народ така и по интересот на работничката класа и широките народни маси на Грција станаа јасни и излегоа на видело, македонските комунисти во Грција или огромното мнозинство од нив, се определија за следната политичка платформа: подигање на македонскиот народ од Егејска Македонија на востание и водење заедничка вооружена борба на македонскиот народ од Егејска Македонија со грчкиот народ против окупаторите и домашните квислинзи и предавници под раководство на КП на Грција; признавање правото на Македонците во Грција на самоопределување и сами да ја

решаваат својата судбина; формирање на посебна и единствена македонска антифашистичка политичка организација на територијата на Егејска Македонија (НОФ); формирање на посебни македонски партизански единици во рамките на ЕЛАС; македонските партизани да носат петокрака ѕвезда на капите и да носат македонско национално знаме со петокрака ѕвезда; воведување на слободните територии македонски јазик во училиштата и администрацијата во сите населени места каде што живеат Македонци; и поврзување борбата на македонскиот народ од Егејска Македонија со борбата на своите браќа од другите делови на Македонија.

Македонскиот народ под Грција со самата своја ропска положба преставуваше важен потпор и цврст сојузник на работничката класа на Грција и на широките народни маси и тоа, не само во борбата против окупаторите туку и во борбата против реакционерната, колаборационистичка и предавничка буржоазија на Грција како и против македонските предавници, а за воспоставување во Грција народна демократска власт. За жал, КП на Грција — заслелена и самата од грчкиот национализам — ова не можеше и не сакаше да го согледа.

Меѓутоа, наоѓајќи се од една страна пред опасноста на намерите и обидите на окупаторите, особено на бугарскиот, да го впрегнат потиснатиот македонски народ во борба против грчките партизани, а од друга страна пред одлучното барање и борба на македонските комунисти и антифашисти да се заземе правилен став по македонското прашање, КП на Грција на преговорите во Солун одржани во септември 1943 година меѓу претставникот на ЦК на КП на Македонија и Главниот штаб, и претставникот на Бирото на ЦК на КП на Грција за Македонија и ЕЛАС, се согласи: Македонците да формираат свои посебни партизански единици во рамките на ЕЛАС кои ќе носат македонско знаме и кои ќе носат петокрака ѕвезда; да се издаваат весници на македонски јазик; во македонските единици и во македонските населени места на слободната територија официјален јазик да биде македонски, а за мешаните населби грчки и македонски; да се организира посебна македонска антифашистичка организација на цела територија од Егејска Македонија — Македонски народноослободителен фронт.³⁴⁾

Формирањето на СНОФ (Славомакедонски народноослободителен фронт) во есента 1943 година во Леринско и Костурско како одделна македонска политичка организација, и на Реон-

³⁴⁾ Во првите денови на септември 1943 година членот на ЦК КПМ и политичкиот комесар на Главниот штаб на Македонија се состана во Солун со членот на ЦК на КП на Грција, односно со секретарот на Бирото на ЦК на Грција за Македонија — Алекос — Леонидос Стрингос. На овој состанок присуствуваше уште еден другар, одговорен по воена линија за Македонија под Грција. Во врска со овој состанок еве што пишува во писмото до Кузман Јосифовски — Питу: „Пред 20 дена бев

ски комитет во Воденско (во рамките на КПГ), како и формирањето на македонски партизански единици, и појавата на македонски весници и билтени, беше примено со големо воодушевување кај македонскиот народ од Егејска Македонија зашто тоа создаваше перспектива и надеж за остварување на неговите вековни стремежи. И само во Костурско, во рок за неполни шест месеци во СНОФ стапија 2 591 член а во партизанските единици 377 борци, а други 1 184 борци стапија во резервата на ЕЛАС и чекаа да бидат повикани и да стапат во партизанските единици.³⁵⁾

Без разлика на сите манипулации и недоследности на КПГ и на другите демократски сили спрема македонското прашање, за македонските комунисти и за македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија — освен голмиот придонес во борбата против фашистичките окупатори — најголема победа, победа од историско значење што ја извојуваа во Втората светска војна беше: *формирањето на СНОФ, и формирањето на македонските*

во Солун и таму се состанав со еден член на Централниот Комитет на КП на Грција. Со него дојдов до овој споразум:

1. Редовно да го меѓаме материјалот,
2. Да одржуваме стална врска и еднаш на месец да се состануваме,
3. Да ние испратиме еден другар за Солунската околија за работење меѓу Македонците,
4. Исто така да испратиме еден другар во Леринската околија,
5. Да тие издаваат лист на македонски јазик, а за тоа да му испратиме ние две пишувачки машини,
6. Да тие формираат посебни македонски одреди кои ќе носат македонско знаме и петокрака звезда,
7. Да нашите партизани, заедно со македонските партизани од Грција, вршат заеднички акции како во Македонија под Бугарија, така и во Македонија под Грција.

Еве овие беа, во главно, точките по кои дискутиравме и по долгa дискусија се сложивме.

После ова спогодување се осети големо одушевување не само кај партизаните, туку и кај целиот македонски народ во Грција.....“ (цитат од писмото на Цвеко Узуноски и Борко Темелковски до Кузман Јосифовски-Питу од 26 септември 1943 година, документ бр. 60, с. 313 „Извори за Ослободителната војна и револуција во Македонија 1941—1945“ Том I книга втора изд. Институт за национална историја, Скопје, декември 1968 година).

Во ова писмо до Питу (Кузман Јосифовски) е испуштена една точка по која исто така преговаравме во Солун. Имено, претставниците на македонското Биро на КП на Грција се согласија да се формира Народно-ослободителен фронт како одделна организација на Славомакедонците во Егејска Македонија во рамките на ЕАМ. Оваа организација требаше да се организира во сите села и во сите градови каде што живееја Македонци и да биде поврзана со Главниот одбор или Комитет на Народно-ослободителниот фронт на Славомакедонците, а кој би бил избран на Конгрес или Конференција од месните делегати.

³⁵⁾ Податоците се земени од кн. „Македонците под Грција во борбата против фашизмот“ (1940—1944) изд. ИНИ, Скопје 1968, с. 124—126, автор Хр. Андоновски.

партизански единици, зашто тоа значеше признавање националната самобитност и посебност на македонскиот народ во Грција од страна на КП на Грција и од страна на ЕАМ и ЕЛАС. Тоа значеше пробивање на националната анонимност. Тоа значеше афирмација на борбата на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија против фашистичките окупатори и против фашизмот воопшто — под вистинско, македонско име. Тоа значеше и јакнење на заедничката борба на грчкиот и македонскиот народ во Грција против заедничкиот непријател — фашистичките окупатори и домашните грчки и македонски предавници и колаборационисти. Тоа значеше афирмација на македонската нација.

Ако КП на Грција, ЕАМ и ЕЛАС не го ограничуваа ширењето на СНОФ и стапувањето на Македонците во своите партизански единици, сигурно е дека брзо ќе можеа во Егејска Македонија да се формираат не само повеќе македонски бригади туку и дивизии. Но, КП на Грција не постапи доследно спрема договорот во Солун од септември 1943 година. Наместо поддршка во реализирањето на договорот — формирање на СНОФ на цела територија од Егејска Македонија раководена од еден центар, и слободно и непречено организирање на македонски партизански единици — таа со сите свои сили настојуваше да го запре и ограничи овој процес, односно да го сведе на безначаен и локален карактер и да го измени неговото суштинско значење во симболично. Но и покрај сите драстични мерки што ги преземаа КПГ и ЕЛАС — дури и до стрелање на македонски кадрови како на пример: Тодо Џима, Димитар Левков, Лазо Поп Стојанов, Геле Попов и други само затоа што бараа рамноправност за својот народ — не успеваа да го спречат ширењето на СНОФ и растот на македонските партизански единици кои имаа огромна доверба кај македонскиот народ од Егејска Македонија и со најелементарни национални и социјални права.

Но, наместо КП на Грција, ЕАМ и ЕЛАС да се потпрат на работничката класа и на широките народни маси на Грција како и на македонскиот народ под Грција, да поведат одлучна и бескомпромисна борба како против окупаторите така и против својата реакционерна и колаборационистичка буржоазија, да се спротивстават на мешањето на Сојузниците во внатрешните работи на Грција, и место борбата за национално ослободување и независност да ја сврзат со борбата за народно-демократска власт — за социјализам — тие сè повеќе стануваа плен како на Сојузниците, особено на Англија, така и на својата реакционерна и предавничка буржоазија, на грчкиот национализам. КП Грција уплашена од приговорите на грчката реакционерна буржоазија дека божем ја продава Македонија на Бугарија и на Тито, и заразена и самата од грчкиот национализам — во пролетта 1944 година завзеде став да го расформира СНОФ и да ги

растури македонските партизански единици во единиците на ЕЛАС. На тој начин ја лишаваше работничката класа на Грција од природниот нејзин сојузник — македонскиот народ, а македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија, го оневозможуваше да се бори организирано и непречено против окупаторите и квислинзите за свое национално и социјално ослободување и за демократизација на Грција.

Оттука, во условите на Втората светска војна и во условите кога КПГ, ЕАМ и ЕЛАС водеа великогрчка политика и имаа националистички став спрема Македонците од егејскиот дел на Македонија, кога на македонскиот народ воопшто, не му ја признаваа самообитноста и правото на самоопределување и кога, беше јасно дека во Грција по војната, во прв ред заради грешките на КП на Грција, повторно ќе се врати стариот буржоаски систем — сосема е логично дека никаква сила немаше право и не можеше да бара од нашиот народ да се определи за заедница со грчкиот народ зашто тоа би значело тој и овој пат да не се ослободи како нација, да не формира своја држава и да не се здобие со социјална слобода. Тоа би значело и понатаму да продолжи ропството, над целиот наш народ. Таква историска грешка македонските комунисти и борци не можеа да направат. А ако некој би се обидел на таква постапка, сосема природно дека тој би бил од својот народ отфрлен како предавник.

Спротивно на тешкиот и масовниот терор што го вршеше грчката реакција и спротивно на негативниот став на КП на Грција, Македонците од Егејско покажаа голема политичка зрелост и братска солидарност со грчкиот народ, покажаа големо јунаштво и дадоа жртви како во војната од 1940 година против агресивната на Мусолини над Грција, така и во фашистичката окупација на Грција и подоцна. Тие одбраната на Грција, одбраната на својата грутка земја од окупаторите, и одбраната на човештвото од фашистичката наезда, воопшто, ја сметаа за свој долг, и рамо до рамо со грчкиот народ се бореа на живот и смрт против нападот на фашистичките армии и фашистичките окупатори, и против грчката реакција и грчките и македонските колаборационисти и предавници.

Македонскиот народ, како и другите народи на Балканов, нема друга алтернатива освен да се сврти кон иднината. А иднината е во пријателството, во рамноправноста и во заедништвото на балканските народи. Тој мора неуморно и постојано заедно со другите народи и народности на Југославија, да работи на зближување на балканските народи, на симнување на секогаш граничните и царинските рампи. Особено Македонците од Егејска и Пиринска Македонија и во Албанија, мораат стрпливо и настојчиво да го градат пријателството и братството на грчкиот, односно на бугарскиот и албанскиот народ со македонскиот и другите народи на Југославија.

Македонските комунисти, како и нивниот народ, беа разделени и живееја во различни средини, под повеќе балкански држави и во различни услови. Тие беа членови на повеќе комунистички партии: на КП на Југославија, на КП на Грција, и на РП на Бугарија, и секоја од нив имаше, како што видовме погоре, во одделни периоди различен став по таканареченото македонско прашање. Исто така и меѓународното комунистичко движење едно време имаше по националното прашање негаторски и секташки став. И, сосема природно дека ставовите на Коминтерната и на комунистичките партии во кои тие членуваа мораа да се одразат и на нивните сфаќања по националното прашање воопшто и по националното прашање на македонскиот народ.

Некои македонски комунисти, под догматско влијание и под притисок на одделни комунистички партии чии членови беа или од личен интерес, имаа неправилен став по македонското прашање. По некои на пример не го издржаа притисокот на асимилацијата и се одрекнуваа од припадноста на својот народ и го негираа постоењето на својата македонска нација. Овие комунисти немаа доверба ни кај народот од кој потекнуваа, ни кај народот на кој му се присламчуваа. Кај одделни македонски комунисти пак имаше сфаќање дека за комунистите нема никакво значење националното прашање туку е важна само класната борба, или пак кои сметаа дека социјалистичката револуција, социјализмот, сам посебе, автоматски го решава и националното прашање. Ваквите сфаќања произлегуваа или од идеолошка заблуда или од личен интерес — додворување на онаа сила која стои зад „вишите интереси“ — „пролетерскиот интернационализам“. Ваквите комунисти избегнуваа и се плашеа да го спомнат името на својот народ, името на својата македонска нација. А имаше и комунисти со такви сфаќања кои во Народноослободителната борба не можеа да го согледаат единството на борбата за национално и социјално ослободување. Овие сфаќања кај одделни комунисти произлегуваа од тоа што тие не можеа да согледаат дека во условите на народноослободителната војна, во условите на антиимперијалистичката револуција и во условите на преодната епоха во социјализам кога буржоазијата стана анационална — борбата за национално ослободување, за независност и рамноправност и борбата за социјализам, преставува процес на единствена и неделива стратешка целина, а работничката класа, односно сојузот на широките народни маси стана единствен претставник кој е животно заинтересиран и кој единствено може да ги застапува вистинските интереси на својата нација.

Вакви сфаќања постоеја во поголема или во помала мера во сите делови на Македонија. Но, појавата — одрекнување од својата нација или жртви на лажниот интернационализам — беше најизразена кај одделни Македонци комунисти во македонската емиграција во Бугарија, над кои БРП изврши силно идеолошко-догматско велико бугарско влијание но и поткупување со разни високи партиски и други функции.

Вакви појави и ставови кај некои македонски комунисти во Бугарија, особено во македонската емиграција постојат и денеска. Тие, било од заблуда било од слепа партиска дисциплина или заради личен интерес, се спроводници на великобугарските идеали, односно на идеалите за присоединување на Македонија кон Бугарија како бугарска земја. Тие всушност, свесно или несвесно, објективно играат иста улога против својот народ каква што играа врховистите. Разликата е во тоа што врховистите за остварувањето на великобугарските идеали, односно за интегрирањето на Македонија кон Бугарија се бореа под знамето на бугарската буржоазија и бугарскиот двор, а овие одделни „македонобугарски“ комунисти за остварувањето на истите „идеали“ се борат под знамето на бугарската „социјалистичка нација“ и на „пролетерскиот интернационализам“. Јасно е дека ваквите ставови не се во интерес не само на македонскиот, туку тие не се во интерес ни на бугарскиот народ, и не само што не водат кон „пролетерски интернационализам“ туку создаваат раздор и недоверба меѓу балканските народи.

Понатаму, во Македонија имаше кај некои комунисти појава и на сепаратистички сфаќања кои произлегуваа од стравот за судбината на Македонија пред хегемонизмот на балканските држави и недоволното известување за целите на Народноослободителната борба и револуција на Југославија. Оваа појава, и покрај тоа што беше осамена, ако не се отстранеше на време, можеше да стане опасна со оглед на тешкото искуство што го имаше нашиот народ во минатото со балканските национализми. Имаше и појави на опортunistички сфаќања кај одделни комунисти кои не веруваа во силата и политиката на својата Партија, во силата на својот народ и кои се плашеа од вооружената борба и објективно беа против Народноослободителното востание и револуцијата во Македонија. Имаше и обиди кои настојуваша да се оживи онаа положба во Македонија која постоеше за време на пропагандите — да ги делат македонските комунисти на бугарофили, србофили и гркофили, а тоа би значело и таква поделба на македонскиот народ, што би довело, ако ваквите обиди успеаја, не само до пораз на Народноослободителната војна и револуцијата на Македонија туку веројатно и до катастрофа на македонската нација. И на крајот имаше и такви сфаќања

кај некои комунисти кои, Македонија во Народноослободителната борба и во идната Нова Југославија ја гледаа само како објект а не и како субјект^{35a}).

Меѓутоа, колку повеќе растеше борбата на македонскиот народ за национално и социјално ослободување под раководство на работничката класа и комунистите, толку побрзо ваквите појави стануваа сè поосамени и безначајни. Огромното мнозинство на македонските комунисти земено во целост, сфатија уште пред војната, особено за време на војната, дека нема добар комунист без добар Македонец и обратно, нема добар Македонец без добар комунист, нема социјално ослободување без национална слобода и обратно, нема национално ослободување без социјална слобода. И затоа во Македонија во Втората светска војна победи онаа линија, онаа политика која ги изразуваше националните и социјалните стремежи на македонскиот народ и народностите, која национално ослободителната борба ја поврза со борбата за социјално ослободување — за социјализам, односно онаа линија која тргнуваше истовремено од националниот и социјалниот интерес на работничката класа на Македонија и на македонскиот народ и народностите, а која беше содржана во политиката на КПЈ под раководство на другарот Тито.

IV

ДАЛИ ПОСТОИ ДЕНЕСКА МАКЕДОНСКО ПРАШАЊЕ

Се разбира дека македонско прашање постои, но денеска тоа постои само како нерешен проблем со македонскиот народ од егејскиот и пиринскиот дел на Македонија и со Македонците во Албанија. Но, македонско прашање *како прашање на неослободена нација денеска повеќе не постои* — макар што постојат, македонски народ, Македонци во соседните земји кои сè уште немаат добиено ни најелементарни национални, политички и културни права. Во историјата е познато дека ни Србија, ни Грција, ни Бугарија не беа веднаш целосно ослободени, некои делови од овие земји беа ослободени дури по стотина години. Но со ослободувањето на првите нивни делови, со конституирањето на нивните национални држави, не постоеше повеќе српско, грчко и бугарско прашање како прашање на неослободена и неконституирана нација туку постоеја неослободени делови на нивните нации.

^{35a}) Овде се поставува само по себе прашање: каде спаѓав јас. Не сум роден „атеист“. Напротив, фанатички верував, особено до Шпанија, дека со победата на социјалистичката револуција, на социјализмот, автوماتски се решава и националното прашање и сите проблеми во врска со тоа. Искуството од Шпанија и искуството од развитокот на социјализмот во социјалистичките земји, нас комунистите во многу нешта не симна на земја.

Македонската нација значи како нација е ослободена и конституирана во лицето на Социјалистичка Република Македонија. И таа постои пред очите на целиот свет како објективна и материјална стварност и како субјект во креирањето, заедно со другите народи, на политиката на Југославија и изградбата на југословенското социјалистичко самоуправно општество и, се разбира, не може да се негира ни да се скрие. Социјалистичка Република Македонија — во рамките на рамноправна и самоуправна Социјалистичка Југославија — како нација е, сосема природно, татковина-матица на сите Македонци, како на Македонците од Социјалистичка Република Македонија така и на оние од егејскиот и пиринскиот дел, и од Албанија, како и на оние од македонската емиграција, без разлика на нивните политички, идеолошки и верски убедувања.

Овде треба да се каже и тоа дека со ослободувањето на македонскиот народ како нација, односно со конституирањето на македонската држава во лицето на Социјалистичка Република Македонија не престанува грижата на македонскиот народ за своите браќа. Социјалистичка Република Македонија исправена е пред историска одговорност за судбината на својот народ од пиринскиот и егејскиот дел на Македонија и во Албанија. Односно цела Југославија е историски одговорна и уставно обврзана за судбината на сите југословенски малцинства во соседните земји, и тоа не само од национални хуманитарни побуди туку и заради тоа што решавањето на малцинското прашање на Балканов е историска потреба и значи отворање пат за зближување и рамноправно заедништво на балканските народи, што е од витален интерес за сите нив. Но, здобивање на Македонците од Пиринско и Егејско и во Албанија со национални права и слобода зависи во прв ред и во крајна линија од самите нив, од нивната постојана, одлучна и истрајна борба, заедно, се разбира, со најпрогресивните сили во овие земји³⁶⁾ за демократија и рамноправност.

МАКЕДОНСКИОТ НАРОД И ЗАЕДНИШТВОТО НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ

Македонскиот народ одамна беше животнио заинтересиран за зближување и рамноправно заедништво со балканските народи — особено по распарчувањето и поделбата на Македонија меѓу четирите балкански држави.

Независно од тоа од каде, зошто и со каква цел се роди идејата за независна, целосна и слободна Македонија во Балканска Федерација како основна акциона парола за националното

³⁶⁾ Прашањето за денешната положба на нашиот народ во соседните држави и за неговата перспектива е посебна тема и бара сестрана анализа. Но, оваа расправа нема таква цел.

ослободување на Македонија, ВМРО (Обединета) и покрај тешките услови во кои се наоѓаше и работеше одигра огромна улога во еден од тешките периоди во историјата на македонскиот народ, како во однос на континуитетот на националноослободителното движење, и во завршувањето на националната свест кај македонскиот народ така и во борбата за признавање самобитноста на македонскиот народ на меѓународно поле. Затоа жртвите што ги дадоа македонските револуционери и борци под знамето на ВМРО (Обединета) не беа попусто дадени.

Меѓутоа, девизата „Целокупна, слободна и независна Македонија“ во Балканска федерација како акциона парола беше утопија и не договараше ни на балканските ни на меѓународните услови. И нема никакво сомневање дека сврзувањето на борбата на македонскиот народ за неговото национално и социјално ослободување исклучиво и единствено само со создавањето на Балканска федерација, и тоа целосна, беше, како што тоа го потврди и времето, нереално и погрешно. Зашто таквата исклучива ориентација значеше да се чека слободата до недоглед, што можеше да доведе до полна денационализација и асимилација на нашиот народ. Тоа значеше неискористување и одрекнување од секаква друга можност и од секаква друга борба што би можеле да го доведат нашиот народ, во соодветни меѓународни и балкански услови, до остварување на неговите оправдани идеали и цели, односно до неговото национално и социјално ослободување, па макар тоа и не било, за прво време, целосно остварување — како што и стана.

Независно од тоа, идејата за рамноправно заедништво на балканските народи, земено историски, е напредна и оправдана идеја. Таа денеска станува и ќе станува сè повеќе присутна и сè повеќе актуелна на балканскиот простор и пошироко. Заедништвото на балканските народи и воопшто заедништвото на народите, станува општествена и историска потреба. При тоа, се разбира, дека не е битно преку какви форми тоа заедништво ќе се остварува. Дали преку некаква класична Балканска или поширока федерација или конфедерација, или пак преку некоја сосема друга форма и облик, која ќе одговара на дадените меѓународни и балкански услови. Но, битно е тоа дека заедништвото, зближувањето и братството и единството на народите мора да биде доброволно и засновано на рамноправни односи и заеднички интереси и цели.

Македонскиот народ треба и може, денеска и во иднина, да игра улога: наместо јаболко на раздор, мост за зближување и заедништво на балканските народи. Но тоа, се разбира, не зависи само од нашиот народ. Потребно е, пред сè, денешните и утрешните народни и демократски раководни сили на балканските народи да извлечат потребно искуство од минатото и да ја согледаат иднината, односно да ја согледаат историската потреба за создавање рамноправно заедништво на балканските на-

роди и пошироко. Битно е значи, сите демократски, социјалистички и други народни сили на Балканов — секој кај својот народ и сите заедно — постојано, осмислено, упорно и доследно да ги отстрануваат и лечат сите оние причини и пречки што ги делеа и делат балканските народи, да ги надминуваат своите национализми. И, постепено но упорно да се создаваат и развиваат такви рамноправни национални, економско-социјални, политички и културни услови и односи на балканскиот простор кои сè повеќе и сè побрзо ќе ги зближуваат балканските народи во едно трајно и искрено пријателство и рамноправно заедништво.

Заедништвото впрочем на балканските народи, на еден добар дел од Балканов, веќе е стварност. Шест балкански нации и повеќе народности здружени во Федеративна Социјалистичка Самоуправна Југославија, на рамноправни национални и самоуправни социјалистички односи, незадржливо чекорат кон својата крајна цел — еднаквост на сите народи и народности и на сите луѓе во Југославија. И колку повеќе заедницата на југословенските народи ја покажува и потврдува својата вредност и оправданост, односно колку повеќе јакне и се афирмира рамноправноста и еднаквоста на народите и луѓето во Југославија, толку повеќе и побрзо таквата стварност ќе влијае силно и незадржливо и на другите народи на Балканов и пошироко. И нема никакво сомневање дека иднината на сите балкански народи и народности и воопшто на народите, е во пријателството и заедништвото засновано на рамноправни и заеднички интереси и цели и на демократски социјалистички односи.

Но, Балканов е дел од Европа, а Европа дел на светот. И односите на Балканов, без сомневање, се зависни и ќе можат да се менуваат со менувањето на општествените односи во Европа и светот.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМОТ И НАЦИЈАТА

Порано, во преодната етапа од феудализам во капитализам, односно во осумнаесеттиот и во деветнаесеттиот век, буржоазијата беше носител на националната идеја и исклучителен застапник и толкувач на националните интереси. Денеска пак, во дваесеттиот век, во преодната етапа од капитализам во социјализам, буржоазијата — заради својата ограничена класна природа — е сè понеспособна да ги решава не само националното прашање и националните противречности, туку неспособна е повеќе да реши ни едно клучно прашање за понатамошниот напредок и слободен развој на човештвото. Практиката сè повеќе и неоповикливо потврдува дека тркалото на историјата не се наоѓа во рацете на буржоазијата туку тоа е сè повеќе во рацете на работничката класа, односно во рацете на демократскиот сојуз на широките народни маси.

Во деветнаесеттиот век водечката улога на работничката класа на нацијата беше уште незамислива и далечна перспектива. А денеска, единствен претставник кој е способен и кој е животно заинтересиран да ги брани вистинските интереси на нацијата е работничката класа, односно демократскиот сојуз на широките народни маси на чело со најпрогресивните сили. *Развитокот на продуктивните сили, а во врска со тоа и големите промени што настанаа во вкупните класни односи на светската историска сцена, ги одредуваа и новите историски сили за решавање на националното прашање и на социјалните промени, за напредокот на човештвото воопшто.*

Основната карактеристика и специфичност на социјалистичката револуција на народите и народностите на Југославија се состои во тоа што таа социјалното ослободување, преземањето власта од буржоазијата го остваруваше во рамките и преку Народноослободителната војна, цврсто и неделиво поврзана со борбата за национална слобода и независност, за самоопределување и рамноправност на сите народи и народности на Југославија.

Оваа карактеристика на нашата социјалистичка револуција се покажа како основна епохална законитост која во различни форми и со различен интензитет, адекватно на условите во дадената земја, доаѓа до израз и во други социјалистички револуции, особено дојде до израз во светската антиимперијалистичка револуција која започна во Втората светска војна и која уште трае.

Работничката класа по самата своја општествено-историска улога и природа не е националистичка, но таа не е ни анти-национална. Но ова, се разбира, не значи дека таа заради своја слабост, не бивала и не може да биде заблудена и поведена во еден или друг од овие правци, и во името на „слободниот свет“ или во името на социјализмот, на „виши интереси“ — интернационализмот да биде заведена против самиот свој интерес. Сознанието дека класната борба, борбата за социјализам, мора да се води пред сè на свој терен, во своите национални и државни рамки и сознанието дека работничката класа, односно демократскиот сојуз на широките народни маси мора да ја преземе од својата буржоазија власта и раководната улога на нацијата, имаше и има решавачко стратешко-револуционерно значење за ослободителното движење на работничката класа во цел свет, и за социјализмот.

„Пролетерскиот интернационализам“, односно интернационализмот национално безимен, без национална содржина, без одговорност пред својата нација, сфатен како анационален, како негација на националната свест и на националната припадност и култура, ја лишава работничката класа и борбата за социјализам од својата историска база и неминовно ја води во изола-

ција, секташтво и порази. Интернационализмот ако не се темели на доследна борба за национална слобода и независност на секој народ, ако не се темели на полна рамноправност на секоја и голема и мала нација, ако не се темели на слободно самоопределување и обединување со други народи, но со право и на отцепување, ако не се темели на полна самостојност на секоја работничка класа во својата земја и ако не се бори со иста доследност како против буржоаскиот така и против државно-бюрократскиот национализам и унитаризам кои и едниот и другиот се хегемонистички и експлоататорски, тогаш таквиот интернационализам — макар колку да се колни во социјализмот и работничката класа, макар колку да се повикува на интересот на работничката класа и на „виши интереси“ — не може да биде ништо друго освен *слабост на работничката класа која во многу земји — капиталистички и социјалистички — во животот на својата нација сè уште претставува граѓанин од втор ред или претставува идеолошки параван зад кој се сокриваат великодржавни и великонационални хегемонистички претензии.*

Практиката непобитно потврди дека секогаш и секаде, кога и каде што интернационализмот беше сведен на анационален, а националната самостојност и рамноправност жртвувани за „виши интереси“ или за „единство на заедништвото“, односно за интерес на водечката социјалистичка земја или на водечката нација во социјалистичката држава, тогаш настануваа многу тешки и трагични последици врз борбата и целите на работничката класа, врз социјализмот, врз интернационализмот и врз единството на заедништвото.

Секоја работничка партија, односно работничко движење кое не е самостојно и кое за својата работа не сноси полна одговорност пред својата работничка класа и пред својата нација — се помирува, прифаќа или наметнува нерамноправни национални или државни односи и наметнува било каква и било чија хегемонија — неминовно ја губи својата ослободителна и револуционерна природа и својата раководна улога кај широките народни маси и кај самата работничка класа, и станува кочница за развитокот на социјализмот и на интернационализмот.

Спротивставувањето на социјалното ослободување и класниот интерес на работничката класа на општенационалниот интерес на својата земја, спротивставување социјализмот на демократијата, на личната слобода и на слободната мисла — е најголемо и најуспешно оружје во антисоцијалистичката и антиработничката пропаганда на буржоазијата. Затоа таа не пропушта ни еден настан, ни еден случај што може да послужи како аргумент дека социјализмот е божем по својата природа анационален и антидемократски и дека работничкото движење не може да биде национално, зашто тоа — заради својата класна ограниченост и себичност и заради својата потчинетост и зависност

од меѓународниот раководен центар или било кој друг национален центар — мора да ги жртвува националните интереси.

Познатата мисла на Маркса дека еден народ што поробува друг народ не може да биде ни самиот слободен, или онаа негова генијална мисла дека работничката класа не може да се ослободи себе си ако во исто време не се ослободи и целото општество од сите односи на нерамноправност и угнетување, или пак онаа мисла дека нема слободно општество без слобода на секој човек, денеска добива непобитна историска потврда. Сите досегашни автентични револуции и антиимперијалистичката револуција која е во тек, како и целокупното искуство што го покажа досега изградбата на социјализмот, потврди ја дека класното и националното ослободување во преодната епоха од капитализам во социјализам, се неделива целина и заемно наполно зависни едно од друго и, дека социјализмот без непосредно управување на работничката класа со севкупниот економски, општествен и политички живот, без демократија, без лична слобода и без слободно судрување на мислите и идеите е сив, самоволен, монополистички неспособен за живот, без перспектива и склон на тешки деформации.

Горните фундаментални мисли на Маркс дојдоа до полн израз во дваесеттиот век — денес, и тоа во оние земји каде што процесот — историски нужен — на формирање на нациите и на национални држави беше задржан, задоцни. Законитоста дека во преодната етапа од капитализам во социјализам и во условите кога социјализмот е светски процес, националното ослободување националната независност и самостојност се неделиви од социјалното ослободување, дојде до израз особено во Африка и во Азија каде што стотина милиони луѓе, кои до вчера, така да се рече, беа робови, се дигнаа во бој, во антиимперијалистичка револуција за истовремено и национално и социјално ослободување.

Успехот на социјалистичкото движење, кое произлегуваше од ваквите услови, зависеше токму од тоа колку умееше — социјалното ослободување да го поврзе и усклади со национално-ослободителната борба.

Нациите значи денеска, под раководство и влијание на своите работнички класи и социјалистички движења, под раководство на своите ослободителни сили и под поднебјето на „новото историско движење“, не само што не претставуваат „старо железо“ и не само што не се спротивни на социјализмот и на интернационализмот, туку тие се во оваа епоха единствено способни и се заинтересирани по својата природа, да се спротивставуваат и да го рушат секој империјализам и секоја хегемонија и монополизам без разлика од каде тие доаѓаат и без разлика во чие име дејствуваат — во името на „слободниот свет“ или во името на социјализмот и „интернационализмот“. Нациите се денеска онаа основна општествена заедница во која се гради и

може да се гради социјализмот. И, само преку слободни, рамно-правни и независни и суверени нации може да се оди кон зближување на народите, кон социјализам и кон вистински интернационализам кој ќе одговара на сегашниот степен на развојот на светов.

Исправка: во првото продолжение од статијата „Белешки за националната и социјално-ослободителната борба на македонскиот народ“, објавено во „Историја“ бр. 1 од 1977 година, меѓу другите направени се неколку покрупни грешки:

На страна 20, ред 4, 21 и 36 наместо — продуктивни сили, треба да гласи: производни сили;

На страна 25, ред 5 реченицата — Македонија е во Турција, треба да гласи: Македонија е до Турција;

На страна 34, ред 7, наместо — продуктивни сили, треба да гласи: производни сили;

На страна 39, пасус 2, ред 23 наместо — дејствување на великобугарската буржоазија, треба да стои: дејствување на великобугарската и великогрчката буржоазија;

На страна 43, ред 24 на место — на Прилепскиот или чета, треба да гласи: на Прилепскиот одред или чета;

На страна 47, ред 3 реченицата — Партизанските организации, треба да гласи: Партизанските организации;

На страна 48, во фусотата, ред 5 одоздола, наместо — двапати месечно во Битола вршев, треба да гласи: двапати месечно од Прилеп во Битола и вршев партиска и воена ревизија а со Мирче Ацев...;

На страна 51, ред 12 реченицата — Конференцијата меѓу Бирото на ПК и активистите продолжи, треба да гласи: Конфронтацијата меѓу Бирото на ПК и активистите продолжи;

На страна 57, ред 2 наместо — од поширокиот состав на ПК, треба да гласи: од активот на ПК;

На страна 57, ред 6 наместо — и инфлацијата на бугарската линија, треба да гласи: и инфилтрацијата на бугарската линија;

На страна 58, фусотата 20 реченицата — Три битолски, три велешки, два прилепски, еден крушевски, еден преспански и еден мавровски, треба да гласи: Три битолски, два велешки, два прилепски, еден крушевски, еден преспански, еден мавровски и еден шарпланински — Скопски;

На страна 71, пасус 2, ред 8 наместо — и користејќи великобугарската творевина, треба да гласи: и користејќи великоалбанската творевина;

На страна 75, пасус 2, ред 3 наместо — 1941 година му е зададен удар, треба да стои: 1941 година му е зададен решителен удар;

На страна 75, ред 25 наместо — првата војна, треба да гласи: правата војна;

На страна 76, ред 21 наместо — врховистичка национална, треба да гласи: врховистичка, анационална;

На страна 79, пасус 1, ред 12 одоздола, наместо — Тетово, Гостивар, Кичево и Струга, треба да гласи: Тетово, Гостивар, Кичево, Струга и Дебар;

На страна 79 ред 32 наместо — Значи во овие две организации, треба да гласи: Значи во овие организации;

На страна 81, пасус V, ред 11 наместо — ни кај Македонците и народностите, треба да гласи: ни кај Македонците ни меѓу Македонците и народностите;

На страна 82, ред 6 наместо — А кој знае зошто се бори, треба да гласи: А народ кој знае зошто се бори;

На страна 82, пасус 3, ред 5 одоздола, по текстот — македонските селани и граѓани не можеа, треба да се внесе текстот: да ја забораваат и која никаква сила повеќе не можеше да ја истргне...;

На страна 82, пасус 3, ред 7 одоздола наместо — И таму, во тие и од тие зрачеше македонска партизанска слобода, треба да гласи: И таму, во тие и од тие села зрачеше македонска партизанска слобода;

На страна 84, ред 15 реченицата — во оваа етапа се основа Комунистичката партија на Ма, треба да гласи: во оваа етапа се основа Комунистичката партија на Македонија.

На страна 85, пасус 2, ред 1 наместо — етапа на вооружениот дел, треба да гласи: етапа, вооружениот дел;

На страна 85, пасус 2, ред 3 наместо — за кои погоре говоревне се развиваа побавно и траеја, треба да стои: за кои погоре говоревне — се развиваше побавно и траеше;

На страна 85, пасус 2, ред 5 наместо — Во третата етапа пак востанието, треба да стои: Во третата етапа пак на востанието.

На страна 86, ред 4 наместо — на кои е извршена, треба да гласи: на кои се врши;

На страна 86, ред 5 одоздола наместо — на национално ослободителните сили, треба да гласи: на национално ослободителните движења.